

Número 1
Juny 2002

|| A || N || C ||

Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya

Totes les institucions amb vocació de servei necessiten l'intercanvi permanent amb la societat per tal d'informar de les seves actuacions i adequar-les a les necessitats dels usuaris. Els centres d'arxiu, que tenen entre els seus objectius la realització de programes de dinamització cultural a partir de la difusió de la part del patrimoni històric que custodien, requereixen també conductes àgils i eficaços de comunicació.

Aquestes són les motivacions que han empès l'Arxiu Nacional de Catalunya a iniciar l'edició d'un butlletí d'informació que s'adreça als seus diversos usuaris: la mateixa Administració, els dipositants i donadors de fons històrics (persones, famílies, empreses, institucions, entitats), els ciutadans implicats en els processos administratius i els nombrosos estudiosos i investigadors que s'atansen a l'arxiu per fer els seus estudis i treballs.

L'objectiu bàsic de la publicació que s'enceta amb aquest número és facilitar a tots ells informació precisa sobre els ingressos de fons, les novetats del seu tractament arxivístic i les activitats de difusió i comunicació.

Amb aquest butlletí d'informació, l'Arxiu Nacional de Catalunya fa un pas més en el procés de consolidar-se com una de les grans institucions arxivístiques del país, una institució oberta i dinàmica amb contacte permanent amb la ciutadania.

Presentació

SUMARI

Temes

La documentació de la Generalitat de Catalunya conservada pel Partit Nacionalista Basc, 2

Edició de la correspondència de Jacint Verdaguer 1879-1898, 3

Archivo Guerra y Exilio (AGE), 3

Arxius d'empresa, 4

Gabriel Casas: fotomuntatges, 4

La col·lecció dels fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya en CD-ROM, 5

Ingressos

Àrea de Fons Històrics, 5

Àrea de Fons de l'Administració, 6

Àrea dels Fons d'Imatge, Gràfics i Audiovisuals, 6

L'ANC a la premsa, 6

Agenda, 8

Edita: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura
 Direcció: Josep M. Sans i Travé
 Redacció: Francesc Balada, Josep Fernández, Àngels Bernal, Imma Navarro, Carles Figuerola
 Impres a: Printing Súría
 Tiratge: 1.000 exemplars
 ISSN: en tràmit
 Dip. Legal: B.27.802-2002

LA DOCUMENTACIÓ DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA CONSERVADA PEL PARTIT NACIONALISTA BASC

L'ingrés més important que ha tingut lloc durant el primer trimestre de 2002 a l'Àrea dels Fons de l'Administració de l'Arxiu Nacional de Catalunya

(ANC) ha estat el corresponent al retorn de la documentació de la Generalitat de Catalunya i del primer exili que la Fundació Sabino Arana, dependent del Partit Nacionalista Basc, conservava a l'Arxiu del Nacionalisme / *Abertzalekasunaren Agiritegia*, situat a la localitat biscaïna d'Artea.

A hores d'ara la història i els continguts d'aquests fons ja és prou coneguda. Es tracta de documentació dels departaments de Presidència, Cultura i Governació i Assistència Social que, possiblement, Lluís Companys, el seu secretari Joan Tauler i el conseller Antoni M. Sbert es van endur a l'exili a finals de gener i inicis de febrer de 1939. A aquests documents cal afegir-hi els que va produir o rebre la mateixa Generalitat a l'exili, actuant des de París i sota la cobertura legal de la Fundació Ramon Llull, el *Bureau d'Information* o la *Layetana Office*. Amb l'ocupació alemanya de França, el juny de 1940, aquests documents varen quedar en poder de la policia franquista per passar, un cop acabada la Segona Guerra Mundial, a mans del Partit Nacionalista Basc que els va conservar, primer a París, després a Baiona i finalment ja a Artea. En quedar barrejada amb altra documentació basca, amb el temps es va perdre el record de la seva existència fins al moment en què, ja a la seu de l'Arxiu del Nacionalisme, la van trobar els arxivers del PNB quan van obrir les caixes on es conservava la documentació de l'exili basc. Arran d'això començaren les converses i els treballs, tant des d'un punt de vista tècnic com a polític, entre bascos i catalans per tal de descriure i difondre aquest important fons documental i, en darrer terme, tornar aquesta documentació a la Generalitat, fet que tingué lloc a inicis del 2002.

Com també és sabut, l'acte formal del lliurament d'aquesta documentació per part del lehendakari Ibarretxe al president Pujol va tenir lloc el dia 12 de febrer de 2002 en un acte solemne al Palau de la Generalitat. Aquest, però, era el punt final del procés que havia començat feia anys. Prèviament a aquest lliurament, i en compliment dels acords pels quals s'havia de digitalitzar tota aquesta documentació per tal de facilitar la seva consulta a través d'Internet, havia calgut fer-ne el tractament que comportava la seva identificació, classificació i descripció. Per aquesta raó, i amb aquests objectius, ja l'octubre de 2000 dos arxivers catalans es van desplaçar a Artea per tal de fer la descripció dels documents i preparar-ne la digitalització. El treball d'aquests dos arxivers, realitzat primer a la seu de l'Arxiu

ANC. Fons *Generalitat de Catalunya (Exili)*
Exhibició castellera al camp Bram.
Dibuix d'A. Sala. Original del dibuix publicat
en el núm. 11 del setmanari *El Poble Català*.
[Gener de 1940]

primer a la seu de l'Arxiu del Nacionalisme, a Artea, i després a la seu de l'ANC, ha estat dirigit i supervisat pels tècnics de l'Àrea dels Fons de l'Administració de l'ANC i ha donat com a resultats l'agrupació de la documentació en dos fons diferents que s'han classificat i descrit: fons *Generalitat de Catalunya (II República)*, de 0'7 metres lineals de documentació datada entre 1933 i 1939 i 0'1 metres lineals corresponents a Hemeroteca, i fons *Generalitat de Catalunya (Exili)*, de 2'6 metres lineals de documents dels anys 1939 i 1940 i 0'1 metres lineals d'Hemeroteca. Així mateix, aquestes tasques del tractament també han donat com a fruits la realització d'una guia de fons elaborada seguint les pautes de la norma ISAD (G) i d'un catàleg a nivell d'unitat documental composta (expedient o dossier) per a cadascun d'aquests dos fons resultants. Els dos catàlegs es poden consultar en format base de dades –una per a cada catàleg– com també en format paper, de manera unificada, en una publicació que darrerament s'ha editat dins la col·lecció de publicacions de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Una altra de les feines que, un cop tancat el tractament dels fons, ha realitzat l'Àrea dels Fons de l'Administració de l'ANC, ha estat el disseny i muntatge de l'exposició "Euskadi i Catalunya: Memòria Compartida. 1936-1940, el Retorn dels Arxius de l'Exili", que ha tingut lloc entre els dies 12 de febrer i 14 d'abril al Museu d'Història de Catalunya. Aquesta exposició ha servit per fer conèixer i mostrar al gran públic alguns dels

documents més importants que podem trobar en aquests dos fons, d'entre els quals en destacaríem la Crònica de Presidència, les Actes del Consell Executiu, documentació referent als fets de maig o expedients relatius als conflictes de competències entre el govern de la Generalitat i el govern de la República, pel que fa a la documentació del període de la guerra; mentre que del fons de l'exili en podríem destacar les llistes nominals de 7.560 catalans internats als camps de refu-

giats d'Argelers, el Barcarès i Sant Cebrià del Rosselló, documentació i llistes relatives als embarcaments de refugiats cap a Amèrica, originals i galerades d'*El Poble Català* i la *Revista de Catalunya*, o la important, qualitativament i quantitativament, sèrie de la correspondència rebuda a les oficines de la *Layetana Office*.

Cal remarcar que tota aquesta documentació, que actualment ja es pot consultar a l'ANC, ben aviat també es podrà consultar per Internet a través del web de l'ANC, juntament amb el fons *Bascos a Catalunya*, conservat com a arxiu de complement i

- El visitante, ABC, Catalunya, 13 de febrer de 2002.
- Un "botín de guerra" en Salamanca, El Mundo, Catalunya, 13 de febrer de 2002.
- Caixes de sentiments, Avui, Barcelona, 13 de febrer de 2002.
- Cómo devolver un archivo, La Vanguardia, Barcelona, 13 de febrer de 2002.
- La comisión estudia qué documentos del Archivo pueden retornar a Cataluña, La Gaceta, Salamanca, 14 de febrer de 2002.
- Castilla y León pedirá al Gobierno "garantías" para la integridad del Archivo de la Guerra Civil, La Razón, Madrid, 14 de febrer de 2002.
- Castilla y León pedirá garantías de unidad en el Archivo de Salamanca, El País, Catalunya, 14 de febrer de 2002.
- El archivo de Salamanca tiene tres millones de fichas políticas, La Vanguardia, Barcelona, 14 de febrer de 2002.
- Arxius, Avui, Barcelona, 14 de febrer de 2002.
- Arxius de la Generalitat republicana tornen a Catalunya després de 63 anys, el diari de Sant Cugat, Sant Cugat, 14 de febrer de 2002.
- Experts descarten el trasllat de la totalitat d'arxius de Salamanca, El Punt, Girona, 15 de febrer de 2002.
- Los expertos del Archivo de la Guerra Civil dan por hecho el traslado de una parte a Cataluña, La Razón, Madrid, 15 de febrer de 2002.
- Parte del Archivo de Salamanca puede volver, el Periódico, Barcelona, 15 de febrer de 2002.
- El historiador Carlos Dardé defiende que parte del Archivo de Salamanca vaya a Cataluña; ya puestos, ¿por qué no trocear el Dalí o el Guggenheim?, La Razón, Madrid, 15 de febrer de 2002.
- Salamanca puede devolver los papeles de antes de 1936, La Vanguardia, Barcelona, 15 de febrer de 2002.
- A Palau amb Ibarretxe, la Mañana, Lleida, 15 de febrer de 2002.
- Archivos traspapelados, La Vanguardia, Barcelona, 16 de febrer de 2002.
- Euskadi i Catalunya. Memòria compartida. Avui, Barcelona, 17 de febrer de 2002.
- El archivo de Salamanca, el Periódico, Barcelona, 19 de febrer de 2002.
- Derecho de conquista, La Vanguardia, Barcelona, 19 de febrer de 2002.
- Papeles de Salamanca, La Vanguardia, Barcelona, 20 de febrer de 2002.
- Els papers de Salamanca, Avui, Barcelona, 20 de febrer de 2002.
- Memòria i voluntat, Avui, Barcelona, 20 de febrer de 2002.
- Uns documents, dos tractes, INFO BIBCAT. Punt de trobada dels gestors de la informació dels Països Catalans, Número 13, del 18 al 24 de febrer de 2002.
- La Comissió Dignitat per la recuperació de l'arxiu de Salamanca es posa a la feina, INFO BIBCAT. Punt de trobada dels gestors de la informació dels Països Catalans, Número 13, del 18 al 24 de febrer de 2002.
- Entesa critica el parón de seis años en los papeles de Salamanca, La Vanguardia, Barcelona, 21 de febrer de 2002.
- La Comissió de la Dignitat reclama els "papers de Salamanca", Avui, Barcelona, 22 de febrer de 2002.
- Gràcies, Euskadi; de res, Espanya, Avui, Barcelona, 22 de febrer de 2002.
- Catalunya crece en Salamanca, el Periódico, Barcelona, 24 de febrer de 2002.
- Gràcies a Euskadi pels documents cedits, Avui, Barcelona, 25 de febrer de 2002.
- Los papeles y el archivo, La Vanguardia, Barcelona, 26 de febrer de 2002.
- Papers d'exili, Avui, Barcelona, 28 de febrer de 2002.
- El director de l'ANC rep un premi d'investigació, el diari de Sant Cugat, Sant Cugat, 28 de febrer de 2002.
- Preston veu "escandalós" que encara hagin de tornar els "papers de Salamanca", Avui, Barcelona, 8 de març de 2002.
- El historiador Paul Preston considera un "escándalo" la cuestión de Salamanca, La Vanguardia, Barcelona, 12 de març de 2002.
- Fernando de Lanzas aboga por la unión del Archivo de la Guerra Civil de Salamanca, La Razón, Madrid, 12 de març de 2002.
- La historia interminable. El retorno de los papeles de Salamanca, acordado hace siete años, sigue pendiente, La Vanguardia, Barcelona, 12 de març de 2002.
- La UNESCO farà cinc xerrades amb motiu de l'Any Verdaguier, el diari de Sant Cugat, Sant Cugat, 28 de març de 2002.
- L'ANC acull una mostra de fotos d'escenaris de guerra, el diari de Sant Cugat, Sant Cugat, 28 de març de 2002.
- Los papeles, anclados en Salamanca, La Vanguardia, Barcelona, 31 de març de 2002.
- Gabriel Casas, el pioner dels fotomuntatges, Avui, Barcelona, 26 d'abril de 2002.
- L'Arxiu Nacional de Catalunya exposa els fotomuntatges de Gabriel Casas (1892-1973), El Punt, Girona, 28 d'abril de 2002.
- Editadas en CD 676 cartas inéditas dirigidas a Verdaguier, el País, Catalunya, 8 de maig de 2002.
- L'Arxiu Nacional presenta més de 700 cartes inèdites de Verdaguier, Diari de Girona, Girona, 10 de maig de 2002.
- L'Arxiu Nacional presenta 700 cartes inèdites de Verdaguier, El Punt, Girona, 10 de maig de 2002.
- El ANC presenta setecientas cartas enviadas a Verdaguier, Diari de Terrassa, Terrassa, 10 de maig de 2002.
- L'Arxiu Nacional de Catalunya edita un CD amb 720 cartes de Verdaguier, el 9 Nou, Vic, 13 de maig de 2002.
- L'ANC edita un disc compacte amb 720 cartes de l'època més prolífica de Jacint Verdaguier, El 9 Punt, Sabadell, 14 de maig de 2002.
- Adelina Kondratieva recull la memòria dels vençuts, Avui, Barcelona, 25 de maig de 2002.

Miquel Guinart. Correspondència, publicacions i documentació diversa sobre els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, 1958-1969, 0,7 metres lineals. *Josep Maria de Casacuberta.* Publicacions, 0,3 metres lineals *Lluís Noguera i Vila.* Esborranys d'actes de la Junta de Govern de la Casa de la Caritat de Barcelona, 1905-1934, 1,6 metres lineals. *Ramon Sunyer i Clarà.* Documentació personal i familiar, de l'Orfebreria Sunyer, correspondència, escrits, documentació d'associacions, dibuixos, publicacions i fotografies, 1843-1999, 0,8 metres lineals. *Joaquim Casas-Carbó.* Escrits, documentació d'activitats polítiques i sobre la seva figura i trajectòria, 1901-1990, 0,1 metres lineals. 1901/1990. *Andreu Claret.* Documentació i publicacions del PSUC i sobre el País Basc, 1976-1982, 0,7 metres lineals. *Dolors Marsans i Comas.* Documentació i publicacions de l'Asociación Contra la Crueldad en los Espectáculos (ACCE) i la World Federation for the Protection of Animals, 1950-1993, 1,2 metres lineals. **Col·leccions:** Butlletins de la "International Commission for War Refugees in Great Britain", 1940-1945, 0,4 metres lineals.

ÀREA DE FONDS DE L'ADMINISTRACIÓ

Fons de l'Administració Autònoma: *Generalitat de Catalunya (II República).* Documentació generada pels Departaments de Presidència (1932-1939), Cultura (1928-1938) i Governació i Assistència Social (1936-1939), retornats per la Fundació Sabino Arana-Arxiu del Nacionalisme, 0,8 metres lineals. Segells de la Comissió Oficial d'Ajut a Euskadi col·leccionats per Josep Maria i Emili Esteve (1937-1939), (86 unitats), donats per Roser Puntí i Emili Esteve, 0,1 metres lineals. Llibres editats per la Generalitat de Catalunya que consisteixen en un Reglament del Cos de Sometents de Catalunya i les Normes generals d'estructuració i ordenació dels serveis d'indústria de Catalunya, (1934), (2 unitats), donats per Josep Cruañas i Tor, 0,1 metres lineals. *Generalitat de Catalunya (Exili).* Documentació administrativa i correspondència relativa a relacions amb altres organismes a l'exili i entitats internacionals d'ajuda als refugiats, gestió d'ajuts als refugiats, tramitació i subsidis i emigracions, difusió cultural i edicions, (1914-1940), retornats per la Fundació Sabino Arana-Arxiu del Nacionalisme, 2,7 metres lineals. *Generalitat de Catalunya (des de 1977).* Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya. Llibres de Protocols de Disposicions de la Generalitat de Catalunya. (1992) i Traduccions al castellà de les Disposicions de la Generalitat de Catalunya (1992), 4,5 metres lineals. Transferit per l'Arxiu Central del Departament de la Presidència.

ÀREA DELS FONDS D'IMATGE, GRÀFICS I AUDIOVISUALS

Raimunda Elias. 6 positius b/n sobre la seva activitat com a aviadora, 1935-1939. *Fons Armand de Fluvià:* 1088 negatius en b/n, 421 negatius color i 7 diapositives de caire familiar (1940-

1990). *Fons Pau Casals:* 50 planols i 3 dibuixos de la casa de Vendrell. *Fons Personals de l'ANC/Raimunda Elias:* 6 fotografies b/n i una insígnia d'aquesta aviadora sense motor (1935-1939). *Fons JOBAC:* 2 cartells. *Fons Mútua Escolar Blanquerna:* 29 positius b/n, 3 cartells, 1 cassette i material de l'exposició sobre A.Galí Coll. *Fons Marquesos de Castelladosrius:* 59 positius b/n 81950-1960). *Fons Indústries Riva, S.A.:* 957 positius b/n i 499 positius color sobre els actes commemoratius que es celebraren a l'empresa (1944-1984). *Fons Ramon Sunyer i Clarà:* 112 negatius b/n, 44 postals, 3 diplomes i benediccions, 13 llibretes de dibuix i unes 300 proves de dibuix de les activitats com a orfebre.

- Els "papers de Salamanca", un altre cop, Avui, Barcelona, 7 de febrer de 2002.

- Els nens de la guerra. L'Arxiu Nacional de Catalunya rep els fons dels veterans que es van exiliar a la Unió Soviètica, Diari de Terrassa, Terrassa, 7 de febrer de 2002.

- El final de un viaje de 63 años, el Periódico, Barcelona, 11 de febrer de 2002.

- "Me ordenaron quemar los papeles, pero desobedecí", el Periódico, Barcelona, 11 de febrer de 2002.

- Patrimoni i dignitat nacional, Avui, Barcelona, 11 de febrer de 2002

- Reunión Pujol-Ibarretxe en pleno debate sobre la presencia de las regiones en la UE. El lendarari entrega mañana a su homólogo archivos de la Generalitat republicana, ABC, Madrid, 11 de febrer de 2002.

- Ibarretxe es reunirà la setmana vinent a Barcelona amb Pujol i li entregará arxius històrics de la Generalitat, INFO BIBCAT. Punt de trobada dels gestors de la informació dels Països Catalans, Número 12, de l'11 al 17 de febrer de 2002.

- Els arxius de la Generalitat republicana tornen a Catalunya i es conservaran a l'ANC, El 9 Punt, Sabadell, 12 de febrer de 2002.

- Uns documents, dos tractes, El Punt, Girona, 12 de febrer de 2002.

- La memòria recuperada, El Temps, València, 12 de febrer de 2002.

- Pujol e Ibarretxe reclaman al Gobierno central el retorno del Archivo de Salamanca, Diario de Burgos, Burgos, 13 de febrer de 2002.

- El "President" exige el "botín de guerra" de Salamanca, el Periódico, Barcelona, 13 de febrer de 2002.

- Pujol e Ibarreche reavivan la polémica y piden al Gobierno el archivo de Salamanca, La Razón, Madrid, 13 de febrer de 2002.

- Documentos en Salamanca como "botín de guerra", El País, Madrid, 13 de febrer de 2002.

format per la documentació generada per la Delegació del Govern d'Euskadi, i el posterior govern basc, durant la seva estada a Catalunya en els anys 1936-1939. En total es podran consultar unes 37.500 imatges.

EDICIÓ DE LA CORRESPONDÈNCIA DE JACINT VERDAGUER 1879-1898

El 9 de maig va tenir lloc a la seu de l'Arxiu Nacional de Catalunya la presentació de la Col·lecció Verdaguier-Panadès, integrada per un conjunt de cartes i altres documents rebuts per mossèn Jacint Verdaguier i Santaló entre els anys 1879 i 1898. La part més important de la col·lecció l'integren 676 cartes que mossèn Jacint Verdaguier va rebre de diversos corresponsals durant l'època en que fou capellà i almoner dels marquesos de Comillas i residí al Palau Moja. Entre els autors de les cartes destaquen els mateixos marquesos de Comillas, el canonge Jaume Collell i diferents traductors de la seva obra, com Albert Savine, Justí Pépratx, Josep Tolrà de Bordas, Francisco Díaz Carmona i Luigi Suñer. El conjunt de documents permet conèixer amb major exactitud el procés de creació de l'obra literària en el moment de major creativitat del gran poeta català.

Les cartes van ser confiades per Verdaguier al seu cosí, Narcís Verdaguier i Callís, quan el maig de 1893 s'instal·là a la Gleva. En morir Verdaguier Callís, l'any 1918, la col·lecció va passar a la seva neboda, Maria Verdaguier Puigdollers, i després al germà d'aquesta, Antoni. L'actual propietari, el senyor Josep Verdaguier Panadès, és el fill d'Antoni Verdaguier Puigdollers.

L'ANC ha descrit la col·lecció a nivell de catàleg, identificant cadascun dels corresponsals, i ha confeït tres índexs: onomàstic de totes les persones i institucions que apareixen en la correspondència; toponímic; i d'obres de Verdaguier. El fons ha estat digitalitzat i s'ha editat en format CD interactiu i auto-executable amb el títol *Correspondència de Jacint Verdaguier. Col·lecció Verdaguier-Panadès 1878-1892*, formant part de la col·lecció de CD de l'ANC. Així mateix, l'ANC ha editat el catàleg convencional dins la col·lecció d'instruments de descripció del Fons Complementari.

ARCHIVO GUERRA Y EXILIO (AGE)

El 10 de maig de 1999 el Departament de Cultura i l'associació Archivo Guerra y Exilio (AGE) varen signar un conveni de col·laboració per a la recuperació de documentació d'exiliats republicans, membres de les Brigades Internacionals, els anomenats *niños de la guerra* i la resistència antifranquista, per conservar-la i fer-ne la difusió des de l'ANC. Fruit d'aquest conveni han ingressat diversos fons entre els quals destaquen els del Centro Español de Moscú, l'Ateneo Iberoamericano de París, el del guerriller Juan Carrasco Arranz, la col·lecció de

documents sobre la transició de Joan i Pelai Pagès i el fons de la Unión de Excombatientes de la Guerra Civil (UNEX). Així mateix l'ANC i l'AGE han realitzat diverses activitats conjuntes entre les quals destaca l'edició facsímil de *Sinaia, diario de la primera expedición de republicanos españoles*, revista editada per un grup d'exiliats republicans en el seu viatge a Mèxic en el vaixell del mateix nom; i l'organització de l'acollida a Catalunya de la Caravana de la Memòria –recorregut per diversos punts d'Espanya de diversos brigadistes, guerrillers i *Niños de la Guerra* reivindicant l'estudi i difusió de la seva trajectòria en la història– que va culminar amb la seva visita a l'ANC el 14 de novembre de 2000.

Entre la documentació recuperada, pel seu volum i importància sobresurt la del Centro Español de Moscú. El fons té dues parts ben diferenciades: la documentació sobre els refugiats espanyols a l'antiga URSS, especialment els *Niños de la Guerra*, i la documentació sobre brigadistes internacionals i altres combatents de la Guerra Civil. La primera inclou documentació textual i fotogràfica (més de 1.500 imatges) sobre la vida dels nens

a l'URSS, sobre les activitats del Centro i sobre la vida i l'activitat dels membres del PCE, centrant-se molt especialment en la figura de Dolores Ibarruri, *la Pasionaria*. Aquesta documentació va ser utilitzada en l'elaboració del documental de Jaime Camino *Los niños de Rusia*, estrenat el 27 de novembre de 2001. Amb motiu d'aquesta estrena els directius del Centro van desplaçar-se a Barcelona, fet que es va aprofitar per signar el contracte de ratificació de la cessió de la documentació a l'ANC i fer una conferència de premsa de presentació pública del fons.

La segona part del fons, menys voluminosa, es compon de documentació personal, escrits autobiogràfics, fotografies i còpia de documentació dels arxius soviètics referit a combatents de la Guerra Civil. El material va ser reunit al llarg dels anys per les germanes Paulina Mamsurova i Adelina Kondratieva, antigues voluntàries russes de la guerra civil, a partir de la seva coneixença i relació amb altres voluntaris russos i amb brigadistes internacionals. Pel seu volum destaquen els reculls de documentació dels combatents que vingueren de l'antiga URSS,

però també es troben reculls documentals sobre combatents espanyols emigrats després a Rússia i notícies sobre brigadistes iugoslaus, alemanys, anglesos, italians, ucraïnesos, lituans, letons, estonians, hongaresos, romanesos, xipriotes, nord-americans, mexicans, argentins, uruguaians, veneçolans, colombians i xilens. Per tal d'identificar i descriure aquesta documentació, l'ANC ha convidat la senyora Adelina Kondratieva a fer una estada, el resultat de la qual ha estat l'elaboració d'una relació exhaustiva de tot el material.

ARXIUS D'EMPRESA

En el primer trimestre de 2002, l'AFH ha realitzat 28 ingressos de documentació de 23 fons diferents. Entre aquests destaquen els de dues empreses catalanes de llarga trajectòria: Industrias Riva SA i Sociedad Española de Lámparas Z, SA. Industrias Riva SA, empresa de filats i teixits situada a la Gleva, va ser fundada el 1917 i recentment ha cessat en la seva activitat. El fons documental recuperat inclou les sèries senceres de llibres de comptabilitat i els setmanals de salaris i nòmines, a més de diverses sèries fragmentàries de llibres auxiliars i altra documentació. La recuperació d'aquest fons s'ha fet en col·laboració amb la Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de la CONC.

La Sociedad Española de Lámparas Z, SA va ser fundada el 1908 per l'enginyer industrial Lluís Muntadas i Rovira (1865-1911) originàriament per a la fabricació de llums incandescents fets amb filament de zirconi, metall del qual prengué el nom. L'any 1919 signà un acord d'assistència tècnica amb Philips que amb el temps va significar el control de l'empresa catalana per la multinacional holandesa fins a la seva total absorció el 1998. El fons documental recuperat inclou les sèries pràcticament senceres de llibres de comptabilitat, llibres d'actes de la Junta de Govern i de la Junta d'Accionistes, a més d'altra documentació sobre edificis, expedients personals i memòries d'antics treballadors de l'empresa.

GABRIEL CASAS: FOTOMUNTATGES

El 25 d'abril es va inaugurar l'exposició monogràfica sobre Gabriel Casas. Des dels seus orígens la fotografia es considerà un mitjà de creació objectiu. La subversió d'aquesta qualitat arribà aviat, però es manifestà amb gran força amb els corrents innovadors dels primers anys del segle XX i el fotomuntatge va ser una de les seves expressions.

El fotomuntatge –concepte lligat a la producció industrial i a la cadena de muntatge– és transgressor, fins i tot extravagant: deforma la realitat utilitzant la superposició d'imatges i modificant l'escala, juga amb les formes i amb el significat d'un tot mitjançant l'adjunció de fragments de la realitat. La capacitat

Gabriel Casas i Galobardes
S.T. (Harry Wills)
C. 1930
Fons Gabriel Casas/ANC

d'atracció i l'eficàcia comunicativa del fotomuntatge es troba en l'impacte visual i la força de les composicions. Com a llenguatge, permet bombardejar d'informació suggeridora l'espectador que contempla atònit com s'articulen les imatges en un espai reduït, i li transmet un missatge que ràpidament aprèn a desxifrar i comprendre. La càrrega del fotomuntatge, el missatge, va destinat a un públic molt ampli i el seu mitjà de difusió preferit és l'imprès.

Gabriel Casas i Galobardes, a l'igual que altres fotògrafs de la seva generació, utilitzà el fotomuntatge com a mitjà d'expressió per plasmar la realitat d'una societat políticament i cultural molt agitada. Les seves visions de Barcelona (neurastènia), els cartells que va fer per a les eleccions municipals de 1933 o les

imatges que il·lustraren algunes publicacions de la Generalitat durant la Guerra Civil, són exemples de l'estètica que el caracteritzà: composicions correctament construïdes en les quals abunden els picats i contrapicats, els conjunts atapeïts i carregats d'elements, però alhora amb una gran força i dinamisme.

L'Arxiu Nacional de Catalunya presenta una àmplia selecció dels

fotomuntatges que Gabriel Casas va fer al llarg de la seva carrera –des de les composicions simples dels inicis fins els treballs de postguerra–, en què destaquen especialment les obres de major creativitat i riquesa conceptual que va fer entre 1930 i 1939, i ens proposa un exercici visual consistent en l'anàlisi de les composicions mitjançant la desintegració del conjunt i la contemplació de les imatges utilitzades en els seus propis contextos.

Gabriel Casas i Galobardes (Barcelona 21 de desembre de 1892-14 de novembre de 1973). S'inicià de ben jove en el món de la fotografia, que coneixia per tradició familiar. Després d'una estada a l'Uruguai i l'Argentina, on treballà a casa d'un retratista, tornà a Barcelona on va obrir el seu propi estudi fotogràfic. Home inquiet, s'interessà ràpidament per les possibilitats que ofería el fotoperiodisme, en el qual s'inicià com a fotògraf esportiu. Entre 1929 i 1939 produí un gran nombre de reportatges d'altíssima qualitat que es publicaren en revistes i diaris com *Imatges* o *La Humanitat*. També treballà com a cartellista així com per a diferents departaments de la Generalitat. Finalitzada la guerra va ser perseguit i empresonat, i posteriorment es dedicà a la fotografia industrial i publicitària.

LA COL-LECCIÓ DELS FONDS DE L'ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA EN CD-ROM

L'Arxiu Nacional de Catalunya amb la finalitat de fer conèixer als investigadors, i també al públic interessat, els seus fons més interessants i singulars, ha iniciat una col·lecció que sota el títol de *Fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya* presenta una selecció d'aquest fons en format CD-ROM. La bona acollida que ha tingut aquesta iniciativa ha fet possible que la col·lecció pugui disposar en pocs mesos en quatre títols al carrer: *Catalunya en imatges*; *Col·lecció de cartells de prevenció d'accidents laborals (1925-1937)*; *Correspondència de Jacint Verdaguer. Col·lecció Verdaguer- Panadès 1878-1892* i *Fons dels fotoperiodistes Brangulí. Selecció de fotografies de la Guerra Civil espanyola*.

El primer títol de la col·lecció: *Catalunya en imatges* presenta una selecció de més de cent imatges fotogràfiques de Catalunya, de diversos autors, que formen part del fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya. La tria té com a finalitat fer conèixer els aspectes més suggestius i lúdics del país.

El segon CD-ROM ofereix una col·lecció de més de 700 cartells sobre la prevenció d'accidents laborals editats durant les dècades dels anys vint i trenta en diversos països d'Europa, i també

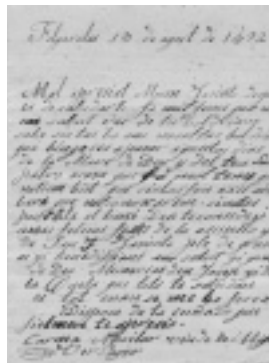

en altres, com ara Austràlia, Canadà, els Estats Units, la Xina i el Japó. El conjunt ofereix una gran varietat d'estils, llengües i recursos gràfics, amb l'única finalitat de prevenir els accidents de treball. Actualment la col·lecció, que va ser exhibida per primera vegada l'any 1937 amb motiu de la Croada de la Previsió que va organitzar la Conselleria de Treball i Obres Públiques de la Generalitat de l'època Republicana, forma part dels fons de l'Arxiu

Nacional de Catalunya.

El CD-ROM *Correspondència de Jacint Verdaguer. Col·lecció Verdaguer-Panadès 1878 - 1892*, conté més de 700 cartes rebudes per mossèn Verdaguer entre els anys 1878 i 1892, és a dir en l'època en què fou capellà i almoner del marquès de Comillas. El fons conté la correspondència enviada pels marquesos de Comillas, els traductors de les seves obres i per diversos familiars i amics.

Carta de Carme Aguilar, vídua de Miquel Verdaguer i cunyada del poeta, a Mossèn Jacint Verdaguer (1892)
Col·lecció Verdaguer-Panadès 1878-1892

que va ser la vida social, cultural i política a la Catalunya del segle XX.

El darrer títol publicat de la col·lecció presenta una selecció de més de 400 imatges del període de la Guerra Civil, procedents del fons Brangulí adquirit per la Generalitat de Catalunya als hereus dels fotògrafs, que és actualment a l'Arxiu Nacional de Catalunya. L'Arxiu Brangulí està integrat per més de mig milió d'imatges fetes per la nissaga de fotògrafs Brangulí que ofereixen una àmplia perspectiva del

ÀREA DE FONDS HISTÒRICS

Fons d'associacions i fundacions: *Casa Nostra. Associació de Gent de Parla Catalana de Suïssa.* Documentació del Grup Montseny de Baden-Wettingen, 1996-2001, 1,6 metres lineals. *Mútua Escolar Blanquerna.* Documentació de l'Agrupació Escolar Nus i de l'Agrupació

Ingressos

Blanquerna, 1931-1932 i 1974-2000, 0,4 metres lineals. *Unió de Excombatientes de la Guerra Civil (UNEX).* Documentació administrativa de l'entitat i sobre la tramitació d'expedients d'indemnització dels membres de l'antic Cos de Carrabiners, 1980-2000, 3,2 metres lineals. *Agrupació de Supervivents de la Lleua del Biberó.* Documentació administrativa i de les trobades de l'entitat 1983-1996, 4 metres lineals. **Fons comercials i d'empreses:** *Industrias Riva, SA.* Documentació de direcció, comptable, de producció i de personal, segles XIX i XX, 25 metres lineals. *Sociedad Española de Lámparas Eléctricas Z.* Llibres d'actes de la Junta de Govern i de la Junta d'Accionistes, documentació comptable i sobre instal·lacions, expedients de personal i memòries d'antics treballadors de l'empresa, 1908-1998. 7 metres lineals. **Fons patrimonials:** *Família Serrahima.* Documentació del despatx d'advocats Serrahima, segle XX, 1,2 metres lineals. **Fons personals:** *Pere Foix i Cases.* Correspondència rebuda de Manuel Serra i Moret, 1940-1963. *Antoni Soler i Torner.* Documentació del diari *Estat Català*, d'Antoni Soler, funcionari de la Generalitat Republicana i membre de la Lògia Maçònica Libertad 17, de Mèxic, 1932-1966. *Felip Sandiumenge i Turull.* Documentació sobre el comerç català amb Bruges al segle XIV i amb Amèrica a la primera meitat del XX, 0,2 metres lineals (còpies). *Carles Riba - Clementina Arderiu.* Còpia del discurs de Carles Riba, acte del jurat i poemes premiats als II Jocs Florals de l'Agrupació Excursionista Déu i Pàtria. Reculls de premsa 1912/2976-1993, 0,2 metres lineals. *Pau Casals.* Documentació i publicacions sobre Pau Casals aplegades per diversos particulars. 0,4 metres lineals.

Agenda

JUNY-AGOST 2002

Conferències

Cicle: *Noblesa i societat. La noblesa i les institucions catalanes*

9 d'abril, "Actituds de la noblesa catalana durant el conflicte successori a la Corona Espanyola (1700-1714)

Pere Molas Ribalta, professor de la Universitat de Barcelona

4 de juny, "La noblesa durant la revolució liberal"

Josep Fontana, professor de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

Organitzades per l'Arxiu Nacional de Catalunya i l'Institut d'Estudis Nobiliaris Catalans A les vuit del vespre a la seu de la Direcció General del Patrimoni, al Palau Moja, a Barcelona

Cicle: *Any Verdaguier*

4 d'abril, "Verdaguer, entre la lira i el calze"

Ricard Torrents, rector de la Universitat de Vic i president de la Societat Verdaguier

11 d'abril: "Mossèn Cinto, excursionista"

Narcís Garolera, professor de literatura catalana de la Universitat Pompeu Fabra

18 d'abril, "Verdaguer i el seu temps"

Josep Maria Ainaud de Lasarte, historiador

25 d'abril, "Verdaguer: poeta i prosista"

Josep Faulí, professor titular de la Universitat Pompeu Fabra, periodista i escriptor

9 de maig, "Verdaguer en el context religiós de l'època"

Casimir Martí, historiador

Cicle: *L'evolució del cervell i la consciència humana*

23 de maig, "Els caràcters dels humans"

Pere Nolasc Acarín, metge neuròleg, professor de la Universitat Pompeu Fabra.

30 de maig, "Cervell a la recerca de cervells"

Adolf Tobeña, catedràtic de psiquiatria de la Universitat de Barcelona.

6 de juny, "Existeix allò que els filòsofs hem anomenat «consciència moral»?"

Margarida Mauri, professora d'ètica de la Universitat de Barcelona.

Cicles organitzats amb la col·laboració dels Amics de la UNESCO Valldoreix- Sant Cugat.

Exposicions

Sala d'exposicions de l'ANC

Del 25 d'abril al 25 de juny, "*Gabriel Casas, fotomuntatges*". L'exposició constitueix una aproximació a un gènere fotogràfic molt desenvolupat a la Catalunya dels anys trenta i quaranta amb finalitats de publicitat i propaganda, i que mostra una àmplia selecció dels fotomuntatges que aquest fotògraf va realitzar al llarg de la seva carrera professional, en què destaquen d'una manera especial les obres de major creativitat i riquesa conceptual i que corresponen a la dècada dels anys trenta.

Exposicions itinerants

Continua el periple per terres sud-americanes de les exposicions de l'ANC: *Cambra Fosca 1936 - 1946. Imatges de Catalunya dels fotoperiodistes Brangulí i Cartells de la República i de la Guerra Civil*, que després de la seva estada a l'Argentina, s'exposen durant els mesos de març i abril a la Sala del Ministeri de Cultura de l'Uruguai a Montevideo. La mostra està organitzada conjuntament pel Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya

i l'Arxiu Nacional de Catalunya, amb la col·laboració a l'Uruguai, del Ministeri de Cultura d'aquell país, l'Ambaixada d'Espanya i el Casal Català de Montevideo.

Exposicions en col·laboració

Del 7 de juny al 30 de juliol. Sala d'Exposicions de la Residència d'Investigadors. CSIC-Generalitat de Catalunya. "La Caputxinada, Crònica Gràfica. Fotografies de Guillem Martínez". L'exposició està integrada per 53 fotografies inèdites de l'acte de constitució del Sindicat Democràtic d'Estudiants de Barcelona, que va tenir lloc a l'església dels Caputxins de Sarrià el dia 9 de març de 1966. L'autor, de les imatges era en el moment dels fets, l'estudiant d'enginyeria Guillem Martínez. La mostra es completa amb una selecció de documents textuais, llibres i material hemerogràfic de l'autor i de diversos fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya (Guillem Martínez/Caputxinada, PSUC i FNEC).

Presentacions

9 de maig. Presentació del catàleg i edició en CD de la Col·lecció Verdaguier-Panadès 1878-1892, integrada per més de 700 cartes rebudes per mossèn Verdaguier en el període que Jacint Verdaguier fou capellà i almoïner del marquès de Comillas, considerada la de major estabilitat i creativitat del poeta.

Jornada de Portes Obertes de l'Arxiu Nacional de Catalunya

Divendres, 24 de maig, a dos quarts de deu del vespre.

Concert a càrrec del grup de vent *Ricercare*.

Dissabte 25 de maig, de les nou del matí a les set de la tarda

V Jornada de Portes Obertes.

Visita guiada a les instal·lacions de l'ANC.

IV Jornada divulgativa de la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia.

Dissabte, 25 de maig, de les deu del matí a les set del vespre.

10,30 h "Llenguatge heràldic i disseny", a càrrec de Gerard Marí, professor de la Universitat de Barcelona.

12 h Presentació del programa informàtic de genealogia GDS, a càrrec de Joaquim Casals i de Nadal.

13 h "Vexil·lologia", a càrrec de Josep Porter i Moix.

16 h "La genealogia medieval", a càrrec de Juan José Cortés García, historiador.

17, 30 h "La falsificació nobiliària: fraus i invencions", a càrrec d'Armand de Fluvià i Escorsa, genealogista i heraldista.

La relació de documentació que ha ingressat a l'AFI durant el primer trimestre del 2002 és la següent:

Fons Armand de Fluvià: 1088 negatius en b/n, 421 negatius color i 7 diapositives de caire familiar (1940-1990).

Fons Pau Casals: 50 plànols i 3 dibuixos de la casa de Vendrell

Fons Personals de l'ANC/Raimunda Elias: 6 fotografies b/n i una insígnia d'aquesta aviadora sense motor (1935-1939).

Fons JOBAC: 2 cartells

Fons Mútua Escolar Blanquerna: 29 positius b/n, 3 cartells, 1 cassette i material de l'exposició sobre A. Galf Coll.

Fons Marquesos de Castellósrius: 59 positius B/N (1950-1960)

Fons Indústries Riva, S.A.: 957 positius b/n i 499 positius color sobre els actes commemoratius que es celebraren a l'empresa (1944-1984)

Fons Ramon Sunyer i Clarà: 112 negatius b/n, 103 positius b/n, 44 postals, 3 diplomes i benediccions, 13 llibretes de dibuix i unes 300 proves de dibuix de les activitats com a orfebre.

